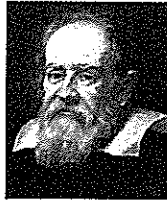

Historiko-sociální kontext

V období 14.–16. stol., které v rámci literární historie označujeme jako renesance, došlo k celkovému zlepšení ekonomického a společenského vývoje. Bylo tomu tak i díky četným vynálezům a objevům, jako např. kompasu či knižníku. Na rozvoji obchodu se významně podílela námořní doprava a zámožské plavby, jimiž se do dějin zapsali např. **Kryštof Kolumbus** (1451–1506), **Vasco da Gama** (1469–1524) a **Fernando Magalhaes** (asi 1480–1521). Utvářely se základy mezinárodního a peněžního trhu. V oblasti astronomie se postupně měnily názory na postavení Země a Slunce, byla prokázána existence heliocentrické soustavy a pohybu planet. Převratnými myšlenkami z astronomie a fyziky se o zrušení hlavních středověkých dogmat zasloužili především **G. Bruno** (1548–1600), **G. Galilei** (1564–1642), **M. Koperník** (1473–1543) a **J. Kepler** (1571–1630). Rozvoje dosáhla zejména města, sílila pozice měšťanstva a rostl jeho společenský význam. S hospodářskými změnami souvisely i změny sociální. Rostlý nepokoje venkovského obyvatelstva a docházelo k selským bouřím. Vznikaly národní státy, s nimi literatury v národních jazycích, sílilo národní vědomí a formulovaly se nové teorie o státu: **N. Machiavelli** (1469–1527), **T. Campanella** (1568–1639), **T. More**, **T. Hobbes** (1588–1679) aj.

G. Galilei

M. Koperník

Rychlý vývoj měst zaznamenala zejména Itálie. Svou kulturu opírala o autority římského starověku. Antika se jí stala vzorem pro vytvoření nové sjednocené Itálie. Inspirovala ji v oblasti právní, umělecké a filozofické a svým zájmem o člověka a hmotný svět. Právě z Itálie se renesance šířila do ostatních zemí Evropy.

K období 14.–16. stol. se váže nejen pojem renesance, ale i reformace a humanismus.

- 4.1 ITALSKÁ LITERATURA
 - 4.1.1 DANTE ALIGHIERI
 - 4.1.2 F. PETRARCA
 - 4.1.3 G. BOCCACCIO
 - 4.1.4 N. MACHIAVELLI
- 4.2 FRANCOUZSKÁ LITERATURA
 - 4.2.1 F. VILLON
 - 4.2.2 F. RABELAIS
 - 4.2.3 P. DE RONSARD
 - 4.2.4 M. DE MONTAIGNE
- 4.3 ŠPÁNĚLSKÁ LITERATURA
 - 4.3.1 L. DE VEGA
 - 4.3.2 T. DE MOLINA
 - 4.3.3 M. DE CERVANTES Y SAAVEDRA
- 4.4 ANGLICKÁ LITERATURA
 - 4.4.1 G. CHAUCER
 - 4.4.2 CH. MARLOWE
 - 4.4.3 T. MORE
 - 4.4.4 W. SHAKESPEARE

I ročník

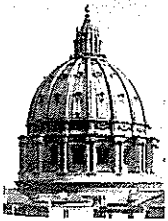

K. Kolumbus a jeho objevení Ameriky

Renesance (z franc. renaissance – znovuzrození, obrození) je myšlenkový a umělecký směr označující snahu o obrození společnosti na základě antických ideálů. Důraz je kladen na poznání a vzdělání, proto se v této době rozvíjí přírodní vědy a vědy o člověku. Lidé se chtějí vymanit ze středověkého myšlení a vnímání světa, kde je středem všeho Bůh. Staví se proti středověké teologii. Proti jejímu pojetí svobody jako určité výsady udělené Bohem vnímají svobodu jako přirozený stav člověka, prosazují uvědomělý individualismus, v němž je zájem soustředěn na člověka, jeho osobnost a pozemskost. Přesto základní ideologii zůstává křesťanství ovlivňující morálku a myšlení v celé Evropě.

Humanismus (z lat. humanus – lidský) je myšlenkový směr, filozofický a historický proud, který se nemusí nutně vázat k jedné historické epoše. Zdůrazňuje svobodný rozvoj lidské osobnosti v konkrétních společensko-historických podmínkách. Základním jazykem renesančních humanistů je klasická latina, nikoli její středověká, syntakticky i lexikálně jednodušší forma. Humanismus kritizuje feudální řád i církev jako vládnoucí organizaci, proto je spojen také s reformačním hnutím. Nejvýznamnějším humanistou celoevropského formátu byl **Erasmus Rotterdamský** (asi 1466–1536), původem Holanďan. Spolupracoval např. i s českým humanistou **Zikmundem Hrubým z Jelení** (1497–1594), jehož otec – **Řehoř Hrubý z Jelení**⁹ – přeložil do češtiny jeho filozofický spis **CHVÁLA BLÁZNOVSTVÍ** (1509).

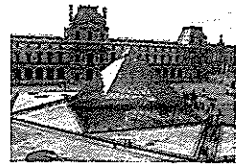
Reformace (z lat. reformare – přetvářet, obnovovat). Cílem tohoto hnutí bylo reformovat římskokatolickou církev, odstraňovat její nedostatky i rozpínavost a zároveň směřovat ke zmírnění sociálních rozporů. Jedny z prvních reformačních myšlenek vyjádřil Angličan **John Wycliff** (mezi 1320/1330–1384). U nás na jeho učení navázal **Mistr J. Hus**⁹, později **P. Chelčický**³ a **Jednota bratrská**. V Německu působil jako hlavní reformátor **Martin Luther** (1483–1546), ve Švýcarsku **Jean Calvin** (1509–1564).

Chrám sv. Petra v Římě

Renesanční styl se projevil v různých druzích umění. Umělec této doby býval všestranně nadaný a vzdělaný ve vědách přírodních i společenských.

Stavitelství zaznamenalo návrat k antickému či románskému stylu. Stavěly se zámky a paláce, kostely méně. Častým prvkem byly lodžie, arkády, štíty a kupole. Fasády zdobila sgrafita geometrická či figurální. Mezi nejznámější stavby patří chrám sv. Petra v Římě, palác Louvre v Paříži a zámky na Loiré.

Louvre

Malířství vycházelo myšlenkově a námětově z antického umění. Na svých plátnech umělci zachycovali stav duše, ženskou krásu, ale i témata náboženská a alegorické motivy. Nejvýznamnější malíři a jejich díla: **Leonardo da Vinci** (1452–1519) – **MONA LISA**, **POSLEDNÍ VEČEŘE PÁNĚ**; **Sandro Botticelli** (asi 1445–1510) – **ZROZENÍ VENUŠE**; **Michelangelo Buonarroti** (1475–1564) – výzdoba Sixtinské kaple, **Hieronymus Bosch** (asi 1450–1516), **Pieter Bruegel** (asi 1525–1569).

L. da Vinci: Mona Lisa

Sochařství zpracovávalo tematiku často náboženskou, avšak svěštějším způsobem. V anticizujícímu duchu byla pozornost obrácena k proporcím lidského těla, k jeho anatomii (*Michelangelo Buonarroti* – socha *DAVIDA*).

Do literatury pronikaly národní jazyky a znovu se objevily žánry, které byly ve středověku potlačeny, jako např. epos, epigram, povídka, komedie, tragédie. Náboženská tematika byla v pozadí, upřednostňovala se témata lidské existence, podstaty světského života, jeho smyslu. Ke kritice společenských poměrů se často užívala satira.

Michelangelo:
socha *David*

4.1 ITALSKÁ LITERATURA

4.1.1 DANTE ALIGHIERI

Dante Alighieri (1265–1321) pocházel z Florencie, byl velmi vzdělaný a znalý antického umění. Působil v politice, ostře vystupoval proti vládcům i papeži, a proto byl poslán do vyhnanství. Žil ve Veroně a Ravenně, do rodné Florencie se nikdy nevrátil.

Zpočátku psal milostné verše. Nejslavnější **Dantovo** dílo je **Božská komedie** (1307–1321, knižně 1472), duchovní alegorický epos, na kterém pracoval celý život. Sám ho nazval pouze **Komedie** – podle antických norem dílo se smutným začátkem a šťastným koncem. Přídomek „božská“ připojil teprve **Dantův** obdivovatel, vykladač jeho díla a životopisec **G. Boccaccio**.

Epos má tři části a sto zpěvů, ve kterých básník formou vidění líčí svou cestu do pekla, očistce a ráje. Princip tří je zachován ve třech částech o třiceti třech zpěvech s tříveršovými slokami, ve třech průvodcích i v setkání básníka se třemi alegorickými zvířaty.

Hlavní postavou je sám **Dante**. V první části je zobrazen pozemský svět jako hluboký les, v němž básník zabloudí. Šťetává se se třemi alegorickými zvířaty, která symbolizují tři hlavní hříchy: smyslnost, pýchu a lakotu. Básník prosí Boha, aby ho vyvedl z nejistoty. Na pomoc přichází římský básník **Vergilius**¹, poslaný **Dantovou** zemřelou a dávno již oplakanou milenkou **Beatricí**. Cestou do pekla ho provází rovněž **Vergilius**, symbol zdravého rozumu. V pekle, které má devět pásem rozdělujících hříšníky podle závažnosti jejich provinění, se básník setkává s přáteli i odpůrci. S mnoha z nich soucítí, zvláště s těmi, kteří zhřešili z lásky.

Očistec je představen jako ostrov s horou, jejíž vrchol pokrývá rajský les. V očistci se setkává hrdina s filozofy, vladaři a teology, kteří nějak ublížili Itálii a čekají na poslední soud. Jen na okraj ráje ho dovede **Vergilius**, neboť je pohan, jemuž je zapovězena cesta dál. **Danta** se ujímá **Beatrice**, symbol božské dokonalosti, někdejší dětská láska **Dantova**, která zůstala nenaplněna.

Ráj je místo, kde básník spatří tajemství Trojice a Kristova vtělení. Provází ho sv. Bernard.

• **Nový život** (1292–1293) – deník lásky; milostná poezie věnovaná **Beatrici**

4.1.2 F. PETRARCA

Francesco Petrarca (1304–1374) byl stejně jako **Dante** Florentin, syn bohatého notáře. Pro svůj nepřátelský postoj vůči papeži musel opustit město – odešel do Avignonu. I on prožil velkou lásku, jeho dívka **Laura** však předčasně zemřela.

Petrarca je nazýván „otcem humanismu“. Cestoval po Evropě, navštívil i Čechy **Karla IV.** (roku 1346). Značnou část jeho díla tvoří milostná poezie – vydaná sbírka **Zpěvník** (1327–1370; *Canzoniere*). Básně jsou věnovány **Lauře**, mají formu sonetu (znělky).

Laura, ve srovnání s **Dantovou** láskou **Beatricí**, je žena ryze pozemská, se všemi klady a zápory. Je popisována její tělesná krása, básníkem je milována, nenáviděna i proklínána. Sama dokáže zraňovat i být pokornou.

Sonet – báseň, která má čtrnáct veršů, rozdělených do čtyř slok. Počet veršů v jednotlivých slokách je obvykle 4, 4, 3, 3.

F. Petrarca: Oslněn Laurinou ctností a krásou
(ze sb. *Zpěvník*; překlad V. Renč)

*Do hrdé krve pokoru a klid,
vznešenost, za níž čisté srdce jest,
plod zralých dní a květnou ratolest,
pod vážným čelem rozjasněný třpyt –
to dokázala v jedné ženě slít
sudička hvězda, ba sám Vládce hvězd;
tu líbeznost, tu důstojnost a čest
básníkům ani nelze vyslovit.*

*Láska se u ní s cudnou myslí snoubí,
s vrozenou krásou pňavab královen;
a sladce mluví každý posuměk.*

*A cosi, nevím co, se v očích hloubí,
co rázem rozjasní noc a zatmí den,
čím hořkne med a sládně pěluměk.*

4.1.3 G. BOCCACCIO

Giovanni Boccaccio (1313–1375) pocházel z Florencie, kde se učil kupcem, v Neapoli pak studoval práva. Díky své schopnosti vyprávět vtípně příběhy ze života a zajímavě fabulovat měl velký úspěch ve společnosti. Milostné vztahy ho inspirovaly v tvorbě lyrických básní, erotického románu i novel.

G. Boccaccio

Stal se prvním životopiscem **Danteho** i vykladačem jeho **Božské komedie**.

• **DEKAMERON** (1348–1363) je soubor rámcových povídek – tvoří jeden celek a mají společný dějový rámec. Obsahuje sto novel, které si vypráví v deseti dnech sedm urozených paní a tři muži. Tito obyvatelé Florencie prchají z města před morovou nákazou na venkov. Čas si krátí vypravováním na rozmanitá témata:

- volné téma
- o lidech, které postihly různé nehody, ale vše nakonec dobře dopadlo
- o lidech, kteří obratností dosáhli svého
- o lidech, jejichž láska špatně skončila
- o milencích
- o tom, jak ženy obalamutily své muže
- o šprýmech, které si tropí ženy a muži navzájem

Novela (it. novella – novinka) je próza kratšího rozsahu – stojí mezi povídkou a románem. Má sevřený děj; zajímavý napínavý příběh často vede k překvapivému závěru. Novela předcházela vzniku renesanční povídky.

4.1.4 N. MACHIAVELLI

Niccolò Machiavelli (1469–1527) byl florentský historik, dramatik, spisovatel, ale i politik a diplomat. Za své protipapežské názory byl vypovězen na venkov. Ve svém díle podává představu ideálního státu – sjednocené Itálie.

Machiavelismus je polito-logická teorie o původu státu; podle ní politici nemají být svazováni morální odpovědností.

• **VLADAŘ** (1513) je historicko-politický spis, v němž autor uvažuje o prostředcích vlády, radí vladaři jak vládnout, na koho se spolehnout, před kým být ostražitý. Je podle něho těžší si moc udržet než ji získat. K udržení moci lze proto využívat jakékoli morálky a právních norem. Vše musí být podřízeno vůli, rozumu a praktické inteligenci

Machiavellimu je někdy neprávem připisován výrok: Účel svěť prostředky. Jeho skutečným autorem je spoluzakladatel jezuitského řádu **Ignác z Loyoly** (1491–1556).

• Drama **MANDRAGORA** (asi 1520) vypráví o nábožensky založené ženě Lukrécii, která se brání nevěře. Nakonec je k ní přemluvena mnichem, ochotným pro peníze učinit cokoli

4.2 FRANCOUZSKÁ LITERATURA

4.2.1 F. VILLON

François Villon (pravděpodobně 1429–1463), vl. jm. François de Montcorbier, byl adoptován bohatým pařížským knězem, po kterém přijal jméno **Villon** a za jehož peníze vystudoval fakultu svobodných umění. Byl několikrát vězněn za krádeže, výtržnictví a za vraždu soka v lásce mu hrozil trest smrti. Ukryl se na venkově, nějaký čas pobýval na sídle **Karla Orleánského**. Po omilostnění se vrátil do Paříže, ale brzy byl znovu zatčen a odsouzen k oběšení. Po odvolání mu byl trest zmírněn na desetileté vyhnanství z Paříže. Další zprávy o jeho životě ani o jeho smrti nejsou.

F. Villon

• **ODKAZ** (1456), nazývaný též **MALÝ TESTAMENT** – závěť, věnovaná přátelům. V krátkých ironických verších se loučí s nimi i s městem

• **ZÁVĚŤ** (1462) neboli **VELKÝ TESTAMENT** je báseň, v níž autor užívá bohatý rým, parodii, střídání vysokého a nízkého básnického stylu, čímž dosahuje komična. Přesto jsou zde i verše plné smutku. Dokáže se vysmát nejen společnosti, ale i sám sobě. Nade vše miluje život, byť je nuzný, ženskou krásu a rozkoš. Plně prožitého pozemského života si cení daleko více než představ blaženého posmrtného života

Své básně psal často formou označovanou později jako villonská balada.

Villonská balada je básnický útvar o třech slokách po 7–12 verších. Poslední sloka je obvykle čtyřveršová a tvoří tzv. poslání (envoi – dozpěv). Závěrečné verše slok i poslání jsou refrémem.

F. Villon: čtyřverší, které složil ve vězení odsouzený k trestu smrti oběšením (překlad O. Fischer)
*Františku, už tě nepotěší,
 že Francouz jsi a ze vsi zdejší,
 teď na krk oprátku ti věší,
 ať pozná hlava, oč je zadek těžší.*

Život a dílo **F. Villona** inspirovaly **V+W¹⁸** k napsání komedie **BALADA Z HADRŮ**, **J. Loukotkovou** k napsání životopisného románu **NAVZDORY BÁSNIK ZPÍVÁ**. Formu villonské balady užíval ve svých básních např. **J. Vrchlický¹²** a **V. Nezval¹⁷**. Jeho tvorbu obdivoval **F. Rabelais**, **H. Heine⁹** i **P. Verlaïne¹³**.

4.2.2 F. RABELAIS

François Rabelais (asi 1494–1553), francouzský prozaik, satirik a humanista, byl synem bohatého advokáta. Vstoupil do františkánského řádu, přestoupil ale k benediktinům. Vystudoval medicínu a jako lékař působil v Lyonu.

GARGANTUA A PANTAGRUEL (kniha vycházela postupně přibližně od roku 1532, celá byla vydána roku 1562) je rozsáhlá pětidílná epopej o rodině obrů. Kniha začíná vyprávěním o narození Gargantuy, syna Grand Gousiera a Gargamelly. Líčí jeho výchovu, studia v Paříži i založení utopického opatství thelémského. Další knihy líčí narození Pantagruela a jeho život.

Rabelais se při tvorbě svého díla inspiroval lidovou knížkou o obru. Prostřednictvím groteskního zveličení se pokusil o satiru ve všech oblastech soudobého života. Vysmíval se církvi, odmítl středověkou vzdělanost založenou na memorování daných pravd. Kniha byla zavržovaná, zakazovaná, znovu však díky popularitě vydávaná. Autor užíval všechny vrstvy jazyka, styl vysoký i nízký, mluvu učenců i venkovanů.

F. Rabelais

4.2.3 P. DE RONSARD

Pierre de Ronsard (1524–1585) patřil k básnické skupině Plejáda, inspirované dílem F. Petrarky. Své sonety, písně a elegie psal od 28 do 54 let, během života je upravoval.

Milostná lyrika:

- **LÁSKY** (1552) – věnované Kassandře, básnickově platonické lásce, dceři florentského bankéře
- **POKRAČOVÁNÍ LÁSEK** (1555), **NOVÉ POKRAČOVÁNÍ LÁSEK** (1556) – verše věnované krásné venkovance Marii Dopinové – jsou ve srovnání s předchozí sbírkou podstatně konkrétnější
- V **SONETECH HELENĚ** (1571–1577) je již patrná melancholie stárnoucího muže, jemuž zůstávají jen vzpomínky

P. de Ronsard: Kassandře
(překlad V. Holan)

*Patnáctiletá dětská krása její
a zlatý vlas v prstýncích přemnohých,
čelo jak růže, dívčí pleť a smích,
jenž vede duši k hvězdám pro naději,
ctnost kouzel těchto hodná v každém směru,
nad mléčnou hrudi hrdlo jako sníh,
srdce již zralé v prsou nezralých
a v lidské paní krása božská věru,
to oko schopné proměnit noc v den,
ruka, jež zahání mi starost mou,
ač život můj mi svírá prsty svými,
s písní tak sladce přerušovanou
vzdechem či úsměvem: tož takovými
kouzelníky já byl jsem oblouzen.*

4.2.4 M. DE MONTAIGNE

Michel de Montaigne (1533–1592), filozof a spisovatel, pocházel z Bordeaux, kde se stal později po svém otci starostou. Období pozdní renesance, které bylo provázáno náboženskou nesnášenlivostí spojenou s vražděním a ničením památek, přiznačně komentoval slovy: „Zdá se, že lid zachvátilo všeobecné šílenství.“ Roku 1571 se uchýlil do ústraní na zámek v Bordeaux a „nabídl sám sebe za předmět a náměť“ svých volně psaných a kompozičně neuspořádaných úvah, kterým dal titul **ESEJE** (1580).

Esej (z franc.) je prozaický útvar o filozofických, uměleckých či vědeckých otázkách. Námět zpracovává kultivovanou, ale přístupnou formou. Téma je aktuální. Vědecká soustavnost ani výčet pramenů není nutný. Charakteristický je subjektivní přístup, autorská nápaditost a osobitě vyjádření.

4.3 ŠPANĚLSKÁ LITERATURA

4.3.1 L. DE VEGA

Lope de Vega (1562–1635) tvořil v období, jež je nazýváno „zlatým věkem“ španělského písemnictví. Napsal kolem 2000 her se soudobou tematikou. Týkaly se citového a morálního konfliktu, rodinné cti, lásky. Nazývány byly „komediemi pláště a dýky“ (nebo také „pláště a meče“), podle typických šlechtických atributů.

- **OVCÍ PRAMEN** (1619; Fuente Ovejuna) je nejznámější Vegova hra, je v ní zpracováno téma španělských národních dějin, zaměřuje se proti feudálnímu útlaku. Drama čerpá ze skutečných událostí z roku 1476. Goméz, představitel řeholního řádu, se vrací po vítězném tažení do své vesnice. Fuente Ovejuna mu sice podléhá, ale on se chová příliš majetnický a nenasytně uplatňuje svou moc. Bere si majetek i ženy. Vše vrcholí v okamžiku, kdy se Goméz zmocní nevěsty. Vesnice se vzbouří a Goméze zabijí. Králi se zločin nepodaří vyšetřit, protože vesničané nevydají vraha. Za jejich odvahu král viníkovi odpouští. Hlavním hrdinou je v této hře kolektiv, vesnický lid

L. de Vega

U nás se tato hra hrála pod názvem **VZBOURĚNÍ NA VSL**.

4.3.2 T. DE MOLINA

Tirso de Molina (1584–1648) byl Vegův žák, jeho hry jsou však propracovanější, složitěji vystavěné.

• **SEVILSKÝ SVŮDCE A KAMENNÝ HOST** (1630) – drama, v němž se poprvé objevuje postava dona Juana, cynického svůdce žen. Jeho milostná dobrodružství mají dvě části. Nejprve je dívka svedena pomocí lsti, poté don Juan utíká. Nejprve svede vévodkyni Isabelu, prchá v lodi po moři, ztroskotává a ujímá se ho krásná rybářka, která též podle jeho svodům. Po příchodu do Sevilly se pokusí zmocnit dony Anny. Je přistižen jejím otcem, komturem Gonzalem, jehož na útěku zabije. Tentokrát prchá na venkov, kde si na vesnické svatbě přisvojuje nevěstu Amintu. Vrací se do Sevilly a troufale vyzývá Gonzala, kamennou sochu, aby přišel na večeri. Ten nabídku přijímá a jeho kamenná ruka dona Juana sežehne. Hrdina zemře bez rozhršení, po kterém v poslední chvíli volá. Don Juan není vykreslen zcela záporně, spíš jako rebel nevázaný morálkou. Proto také nikdo z lidí nemá právo ho soudit a trest přichází odjinud

4.3.3 M. DE CERVANTES Y SAAVEDRA

Miguel de Cervantes y Saavedra (1547–1616) pocházel z rodiny zchudlého šlechtice. V mládí byl zmrzačen v bojích proti Turkům, pět let strávil v zajetí alžírských pirátů, celý život ho provázela bída. Jeho tvorba se skládá z veršů, novel, románů i dramát.

M. de Cervantes y Saavedra

• **Dvoudílný román DŮMYSLNÝ RYTÍŘ DON QUIJOTE DE LA MANCHA** (1605 a 1615)

Hrdinou románu je zchudlý zeman, vášnivý čtenář dobrodružných a rytířských románů. Zhlédne se v jejich neskutečném světě, kde jsou hrdinové – rytíři – ideální, spravedliví, nebojácní a v lásce stálí. Proto se jim chce podobat, chce obnovit jejich ctnosti a slávu. Vyzbrojí se starým kopím, štítem, helmicí, svého sešlého koně nazve vznešeně Rosinantou. Vyvolí si i vzdálenou paní svého srdce (jde o dívku z vedlejší vesnice) a pojmenuje ji Dulcinea z Tobosa. Je natolik ponořen do své fantazie, že není schopen vnímat reálně okolní svět. Přetváří ho svým chováním, které se ostatním jeví jako bláznivé. Jako správný rytíř musí mít i svého zbrojnoše, jímž se stává Sancho Panza, tloušťák, kterému Quijote slíbí za věrné služby vládaření na ostrově. Ten spolu však teprve musejí dobýt. Sancho zpočátku nedůvěřuje Quijotovi, ale ke konci románu je to právě on, kdo podléhá víře ve spravedlnost a nezištnou lásku. V době, kdy Quijote jakoby procítá ze svých snů, stává se Sancho následovníkem jeho idejí.

V díle jsou vykresleny soudobé společenské vztahy, svár feudalismu a nastupující buržoazie. **Cervantes** je považován za zakladatele novodobého románu.

Postavou dona Quijota se inspiroval např. **V. Dyk**¹⁴ v dramatu **ZMŮDRĚNÍ DONA QUIJOTA** (1913), **V. Vančura**¹⁸ v novele **OBČAN DON QUIJOTE** (1937) a mnozí jiní.

4.4 ANGLICKÁ LITERATURA

4.4.1 G. CHAUCER

Geoffrey Chaucer (přibližně 1344–1400) pocházel z rodiny londýnského obchodníka s vínem. V bojích proti Francii se dostal do zajetí. Poté byl za zásluhy povolán ke dvoru a působil v diplomatických službách v Itálii. Zde se seznámil s tvorbou **Danta**, **Petrarky** i **Boccaccia**. Vliv **Boccacciova DEKAMERONU** je patrný v díle **CANTERBURSKÉ PŮVÍDKY** (1387–1400). Původní záměr byl vytvořit 120 veršovaných povídek, ale do rámcového vyprávování jich bylo zakomponováno jen 24. Příběhy si vyprávějí lidé putující do Canterbury k hrobu světce **Thomase Becketa**. Domluví se, že každý bude vyprávět čtyři příběhy. Složení společnosti je různorodé. Zastoupen je stav rytířský, duchovní, měšťanský, vrstva intelektuálů i poddaných. Z toho plyne i různost témat a úhlů pohledu, z něhož jsou příběhy vyprávovány. Poukázáno je na lidské slabosti, konflikty a morálku.

4.4.2 CH. MARLOWE

Christopher Marlowe (1564–1593) byl synem canterburského obuvníka. Žil bohémským životem, byl údajně tajným agentem vlády, zapletl se do politických intrik a doplatil na ně životem.

Blankvers – desetislabičný (pětistopý) nerýmovaný, „čistý“, jambický verš.

Ve svých hrách poprvé užil blankvers. Umělecky nejzdařilejší hra **DOKTOR FAUST** (1584) je příběhem učenice, který v touze po poznání přináší největší možnou oběť, vlastní duši. Tento příběh inspiroval i **J. W. Goetha**⁸.

4.4.3 T. MORE

Humanista **Thomas More** (1478–1535) ve svém spise **UTOPIE** (1516) popisuje stejnojmennou fiktivní zemi, v níž jsou si lidé rovni, neexistují mezi nimi majetkové rozdíly a hodnota člověka spočívá v tom, že je užitečný celému kolektivu. O Utopii vypráví mořeplavec **Rafael Hythlodai**. **Morovo** dílo je kritikou své doby, žádá jedinci ve společnosti svobodu a rovnost.

Pojem **utopie** se stal obecně užívaným a označuje ideální stav ve vztahu k budoucnosti či představy o tom, jak by měl tento ideální stav vypadat.

4.4.4 W. SHAKESPEARE

William Shakespeare (1564–1616) se narodil ve Stratfordu nad Avonou. Brzy se oženil a odešel do Londýna c herecké společnosti. Stal se spolumajitelem, dramatikem i hercem divadla Globe.

V prvním období své tvorby (1590–1600) se inspiroval kronikami, historií, lidovými baladami i epikou **Boccaccia** i **Chaucera**. Psal hry historické, např. **JINDŘICH IV.** (1596–1597), **JINDŘICH V.** (1598–1599), **JINDŘICH VI.** (1592),

W. Shakespeare

RICHARD II. (1595), RICHARD III. (1592–1593), nejvíce však komedie: VESELÉ PANIČKY WINDSORSKÉ (1600), KUPEC BENÁTSKÝ (1596–1597), VEČER TŘÍKRÁLOVÝ (1601), ZKROČENÍ ZLÉ ŽENY (1593), SEN NOCI SVATOJÁNSKÉ (1595), KOMEDIE PLNÁ OMYLŮ (1594), JAK SE VÁM LÍBÍ (1599–1600), MNOHO POVYKU PRO NIC (1598). V nich se vysmívá lidské hlouposti, namyšlenosti a přežitkům.

Hrdinky Shakespearových her jsou postavy energické; přebírají iniciativu, prosazují své představy o životě a lásce. Tím se odlišují od středověkých hrdinek – pasivních trpitelek. Nejznámější z tohoto období je tragédie ROMEO A JULIE (1595), příběh lásky dvou veronských milenců pocházejících ze zneprátených rodů Monteků a Kapuletů. O svou lásku bojují proti svým rodinám, zaplatí však cenou nejvyšší – svými životy. Teprve nad mrtvými dětmi se oba rody usmíří.

Druhé období tvorby (po roce 1600) je ovlivněno osobní krizí, smrtí nejstaršího syna, hmotnou starostí o rodinu i bojem o uznání. Napsal tehdy své nejslavnější tragédie:

- **HAMLET, KRALEVIC DÁNSKÝ** (1600–1601) – mladý princ podezírá svého strýce, že układně zavraždil jeho otce, aby se mohl sám ujmout vlády a oženit s bývalou královnou. Rozhodne se pomstít. Předstírá šílenství, hledá pravdu, propadá pesimismu, myslí na sebevraždu, přemítá o smyslu lidského života
- **OTHELLO, BENÁTSKÝ MOURENÍN** (1603–1604) – téma lásky, nedůvěry a žárlivosti, které jsou zapříčiněné intrikami. Othello, pokřtěný Maur a vojevůdce, se tajně ožení s dcerou patricije Brabantia. Jeho žárlivý pobočník Jago podezírá Othella, že se zapletl s jeho ženou. Intrikami chce probudit v Othellovi žárlivost vůči Desdemone. To se mu nakonec podaří, Othello svou ženu uskrtní, ale když vyjde najevo pravda a Othellův omyl, sám spáchá sebevraždu
- **MACBETH** (1606) – obraz lidské chamtivosti a nenasytné touhy po vládě a moci, která se nezastaví ani před zločinem. Skotský vojevůdce Macbeth zatouží po královské koruně a moci. Král Duncan však jmenuje svým následníkem svého prvorozeného syna Malcolma. Z popudu své ctižádostivé ženy Macbeth Duncana zabije. V den své korunovace dá zavraždit Banka, kterému věštba předpověděla, že se mu narodí královští potomci. Postupně se ze strachu o udržení své moci dopouští dalších zločinů. Proti Macbethovi vystoupí vojsko Malcolma a v rozhodující bitvě je Macbeth zabit. Lady Macbeth zešílí a končí sebevraždou
- **KRÁL LEAR** (1605–1606) – námětem hry je zklamaná otcovská láska, zrada, kterou král pocítil od svých nejbližších – vlastních dcer

V některých komediích Shakespeare projevil spíše černý humor: PŮJČKA ZA OPLÁTKU (1603), DOBRÝ KONEC VŠE NAPRAVÍ (1604–1605). Hry s antickými náměty: ANTONIUS A KLEOPATRA (1606), JULIUS CAESAR (1599).

V závěrečném období píše hry s pohádkovými motivy: CYMBELÍN (1610), ZIMNÍ POHÁDKA (1609), BOUŘE (1611).

Shakespearova dramata jsou psána blankversem, který se střídá s prozaizovanou řečí. Hrdinové řídí svůj osud sami, na rozdíl např. od antických tragédií, v nichž podléhali bohům. Postavy jsou historicky zakotvené, přesto „nadčasové“, mají co říci i dnešnímu divákovi. Tam, kde to bylo nutné, porušil autor i aristotelickou zásadu tří jednot (místa, času, děje). Jako překladatel Shakespeara vynikl J. V. Sládek¹².

- **SONETY** (1609) – 154 sonetů je věnováno příteli a ochránci a „černé dámě“. Většina básní vypovídá o intimní životě autora. Tématem jsou rozpory, protiklady v lásce, která nevede vždy jen ke štěstí, ale často i k zoufalst

Rodný dům W. Shakespeara

W. Shakespeare: Sonet 122 (překlad J. Vladislav)

*Tvůj dar, ten zápisník, je uložen v mé hlavě
a popsán trvalým písmem mých vzpomínek,
které tu nicotnost přechkají ke tvé slávě
a budou tady žít přes každý čas a věk –
či aspoň pokud dá duši a srdci v těle
příroda dosti sil se udržeti zde,
než obě vydají svůj podíl z tebe cele
v plen zapomnutí, tvá paměť nezajde.
Ten bedný zápisník by tě tak neuchoval –
a já i bez něho vzpomínám na tvůj cit.
Proto jsem odložil to, číms mne obdaroval,
a věřím záznamům, do nichž jsi lépe vryl.*

*Mít něco na pomoc, čím si tě připomínám
bylo by přiznáním, že snadno zapomínám.*

Resumé

Itálie: Dante Alighieri (Božská komedie) • F. Petrarca (Zpěvník) • N. Machiavelli (Vladař) • G. Boccaccio (Dekameron)

Francie: F. Villon (Velký a Malý testament) • F. Rabelais (Gargantua a Pantagruel) • P. de Ronsard (Lásky) • M. de Montaigne (Eseje)

Španělsko: L. de Vega (Ověř pramen) • T. de Molina (Sevillský svůdce a kamenný host) • M. de Cervantes (Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha)

Anglie: G. Chaucer (Canterburské povídky) • Ch. Marlowe (Doktor Faust) • T. More (Utopie) • W. Shakespeare (Romeo a Julie, Hamlet, kralovic dánský; Král Lear, Othello, benátský mouřenín; Macbeth, Sen noci svatojánské, Zkročení zlé ženy, Antonius a Kleopatra, Julius Caesar, Zimní pohádka, Bouře)

Propojená celba

William Shakespeare: Romeo a Julie, Hamlet, kralovic dánský

Giovanni Boccaccio: Dekameron

François Villon: Velký testament

Dante Alighieri: Božská komedie

Geoffrey Chaucer: Canterburské povídky

Miguel de Cervantes: Důmyslný rytíř don Quijote de la Mancha

Niccoló Machiavelli: Vladař

Jarmila Loukotková: Navzdory básník zpívá